

Neumann Tibor, *Registrum proventuum Regni Hungariae. A Magyar Királyság kincstartójának számadáskönyve (1494–1495)*, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest, 2019, 561 p.

O ediție critică a unei surse istorice esențiale privind regatul medieval maghiar, așa poate fi caracterizat în câteva cuvinte demersul istoriografic propus de istoricul Tibor Neumann în ultima sa lucrare, recent apărută. Tănărul istoric maghiar se numără printre cei mai prolifici și serioși medievști din Ungaria de azi, cu o multitudine de studii și cărți dedicate unui Ev Mediu mai puțin cunoscut în spațiul central european. Dincolo de aspectul cantitativ, Tibor Neumann a contribuit la editarea unor surse semnificative privind regatul maghiar în secolele XV-XVI, și aici poate fi menționat Diplomatiarul familiei Szapolyai sau contribuția la Documentele familiei Báthori.

Registrul de venituri și cheltuieli al regatului Ungariei este un document extrem de important, produs la finalul secolului al XV-lea. Originalul se păstrează azi în Biblioteca Națională Széchényi, fiind transferat aici din biblioteca imperială din Viena. Autorul celebrei condici a fost nimeni altul decât tezaurarul regatului, Zsigmond Ernuszt, ajuns ulterior episcop de Pécs. În esență, registrul conține taxele venite dinspre diverse domenii care se aflau sub autoritatea administrativă a tezaurarului și, deci, nu reprezintă totalitatea veniturilor regatului din acea perioadă. În același timp, oferă o situație asupra plăților și cheltuielilor pe care oficialii maghiari le-au făcut la finalul veacului al XV-lea.

Ca sursă, condica nu era necunoscută istoriografiei maghiare și central europene, fiind editată încă de la finalul secolului al XVIII-lea de către Johann Christian von Engel în binecunoscuta sa lucrare *Geschichte des ungarischen Reiches und seine Nebenländer*. Așa cum bine remarca Tibor Neumann, asupra republicării respectivului izvor istoric nu s-a mai revenit în istoriografia maghiară, ediția lui Engel fiind una perimată, departe de cerințele științei istorice actuale. Prin republicarea acestei condici, istoricul de la Budapesta a readus în prim planul cercetătorilor interesați de situația regatului maghiar la finalul secolului al XV-lea una din sursele esențiale în înțelerea mecanismelor financiare medievale în spațiul central european.

Așa cum deja suntem obișnuiți din edițiile de documente precedente, realizarea lui Tibor Neumann este una exemplară. Volumul se deschide cu o introducere generoasă, în limba maghiară (p. 7–47) și engleză (p. 49–81), în care sunt discutate evenimentele care au stat la baza alcăturii registrului financiar și rolul jucat de tezaurarul Zsigmond Ernuszt. De asemenea, este analizat în detaliu conținutul intern al documentului, structura sa și tipurile

de venituri înregistrate. La fel de importantă este descrierea documentului în sine, fiind prezentat și modul prin care manuscrisul a fost transferat în anul 1932 de la Viena în colecțiile Bibliotecii Naționale Maghiare. Tot acum, Tibor Neumann a supus textul unei analize paleografice, în urma căreia s-a putut observa că sursa a fost scrisă în întregime de un scrib din anturajul tezaurarului, cel mai probabil originar din Pécs sau zona înconjurătoare. Aceeași minuțioasă analiză a relevat și faptul că verificarea și corecturile aduse textului par să aparțină lui Zsigmond Vémeri, prepozit de Leles, care pentru o bună bucată de timp a lucrat ca vice tezaurar și administrator în trezoreria regală. În finalul introducerii, istoricul maghiar prezintă modalitatea de lucru și elementele de critică filologică și istorică ce au stat la baza acestei ediții critice. Cele mai numeroase intervenții au avut loc la uniformizarea cifrelor, scrise atât cu caractere romane (cele mai numeroase), cât și arabe (în cazul denarilor). Pentru a fluidiza citirea, toate cifrele au fost redată cu caractere arabe, indiferent de natura înregistrărilor. Întrucât registrul s-a păstrat într-o formă bună din punct de vedere al redactării, intervențiile filologice au fost minime.

Poate cea mai importantă contribuție a medievistului maghiar este cea legată de comentariile și trimiterile din notele acestei ediții. Tibor Neumann, așa cum singur se exprima, nu a dorit doar să publice fără erori o sursă extrem importantă pentru istoria Ungariei medievale, ci să o facă accesibilă interpretărilor, să permită accesul facil la datele pe care condica le aducea în prim plan. În acest sens a încercat să conecteze aspectele ce păreau a fi legate între ele, să explice anumite conținuturi prin apelul la cronicile și documentele de epocă, să identifice persoanele și domeniile menționate în text și, nu în ultimul rând, să ofere un punct de vedere și o înțelegere asupra unor fenomene menționate în registrul. Așa cum deja am fost obișnuiți din edițiile de documente anterioare, și cartea de față este însoțită de un bogat indice de persoane și de locuri (*Index locorum et personarum*) precum și de materii (*Index rerum*) (p. 455–541), menite să faciliteze accesul celor interesați la conținutul textului. În final, ediția de față este însoțită de alte două instrumente de lucru folositoare în explicarea celebrului registru dar, în egală măsură, necesare istoricilor medievști interesați de regatul Ungariei. Este vorba despre itinerariul regelui Vladislav între anii 1494–1496 și de itinerariul tezaurarului Zsigmond Ernuszt în aceeași perioadă. Lucrarea se încheie cu o listă de concordanțe între filele manuscrisului și paragrafele din ediție. Trebuie remarcată tipărirea în condiții grafice excelente, inserarea unor fotografii de calitate a mai multor pagini din manuscris, dar și supra coperta ce reproduce de fapt coperta originală a registrului.

În concluzie, prin reeditarea registrului de venituri și cheltuieli al regatului maghiar de la finalul secolului al XV-lea, Tibor Neumann a readus în atenția

istoriografiei o sursă documentară importantă, facilitând înțelegerea unor aspecte legate de funcționarea instituțiilor medievale în arealul central european.

Adrian Magina

Florin Nicolae Ardelean, *Organizarea militară în Principatul Transilvaniei (1541–1691): Comitate și domenii fiscale*, Academia Română: Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2019, 408 p.

Una dintre cele mai valoroase lucrări de istorie din ultimii ani este cea a tânărului istoric Florin Nicolae Ardelean. Inițial a fost o lucrare de doctorat, elaborată sub coordonarea actualului președinte al Academiei Române, profesorul universitar Ioan-Aurel Pop. Contribuția autorului este cu atât mai remarcabilă cu cât conține informații prețioase despre sistemul militar al Principatului Transilvaniei, un subiect și o perioadă relativ puțin cercetate de către istoricii din România. Trebuie remarcată diversitatea informațiilor prezentate, însoțite de o profundă analiză a instituțiilor și relațiilor sociale din epoca respectivă. Cu multă acribie și spirit critic, Florin Ardelean a construit o frescă credibilă și bogată în detalii relevante. Datorită analizei multilaterale a tematicii, lucrarea poate fi clasifică drept o monografie asupra sistemului militar transilvănean în epoca modernă timpurie.

Florin Ardelean (născut în anul 1983) este documentarist la Arhiva Universității “Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca. A primit titlul de doctor în istorie în anul 2010, continuând să cerceteze tema respectivă mulți ani. Domeniile lui de interes sunt istoria militară și socială a Evului Mediu și a epocii moderne timpurii. Printre contribuțiile sale se numără inclusiv câteva studii despre epoca Marii Uniri și anii de debut ai universității românești din Cluj-Napoca. Este, așadar, un istoric polivalent, recunoscut și apreciat în mediul academic.

Lucrarea este deschisă de prefața intitulată “Auctori et lectori salutem!”, semnată de profesorul și academicianul Ioan-Aurel Pop. Volumul este structurat în 8 capitole: 1. “Izvoare și istoriografie”; 2. “Război, societate și organizare militară”; 3. “Oastea nobiliară în Transilvania”; 4. “Conscripțiile militare și oastea portală”; 5. “Cetăți și domenii fiscale în Transilvania princiară”; 6. “Evoluția sistemului defensiv în Transilvania princiară”; 7. “Categoriile militare cu caracter permanent și semipermanent”; 8. “Campanii militare”. Până în prezent, toate aceste aspecte au fost doar tangențial analizate în istoriografia autohtonă, și parțial investigate de către istoricii din Ungaria. Lucrarea se încheie cu “Concluzii”, un “Abstract” în limba engleză, Bibliografie, Indice de nume și un Indice de localități.